

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 94: [94(470+571):614.885] «1899–1913»

Вадим Ореховський

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА У КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті розглянуто міжнародну діяльність Російського Товариства Червоного Хреста в 1899–1913 рр. Автором охарактеризовано основні форми допомоги, яку надавало Товариство постраждалому населенню інших країн, здійснено оцінку результатів роботи Російського Червоного Хреста у цій галузі.

Ключові слова: Російська імперія, громадські медично-санітарні організації, Російське Товариство Червоного Хреста, допомога пораненим і хворим, благодійність.

XIX ст. посідає особливе місце в історії людства. Важливі зміни, які відбулися у політичній та соціально-економічній сферах життя європейських держав заклали основу того, що сьогодні носить назву «західної цивілізації» та «західних цінностей». Невід'ємною складовою цього поступального руху став стрімкий стрибок у розвитку військового мистецтва і вдосконалення зброї. Різко зросла кількість жертв збройних конфліктів. Це, а також відсталість більшості країн Європи в організації сучасного медично-санітарного господарства, спонукали створити широкомасштабну громадську організацію, яка б допомагала військово-санітарному відомству.

Організації подібного роду почали виникати у Європі в 60-х рр. XIX ст. У 1867 р. таке товариство виникло в Російській імперії. Воно отримало назву Товариства опікування хворими та пораненими воїнами, а пізніше перейменовано на Російське Товариство Червоного Хреста (далі – РТЧХ).

Крім виконання свого головного завдання – допомоги власній армії і мирному населенню, товариство надавало підтримку червонохресним закладам інших країн.

За час свого існування товариство накопичило неоціненний досвід у цій галузі. Останній може стати не тільки предметом для дослідження фахівців-істориків. Він є затребуваним і у сьогоденних реаліях, наповнених цілою низкою політичних, економічних та соціальних проблем. Вирішуючи їх, людство змушене використовувати досвід діяльності попередників і, в тому числі, благодійних організацій минулого. Це надає дослідженню проблеми, обраної автором, як наукової актуальності, так і суто практичного значення.

Серед наукового доробку, присвяченого цій темі, необхідно, передусім, відзначити тринадцять томів дослідження «Англо-бурська війна 1899–1902 рр. очима російських підданих», присвячене участі російських військових та цивільних осіб (в тому числі і представників РТЧХ) у першому масштабному військовому конфлікті ХХ ст. [1–2]. Відомості щодо діяльності медичного персоналу Червоного Хреста на далекому африканському континенті містить робота А. Постернака «Нариси з історії общин сестер милосердя» [13]. Питань міжнародної діяльності РТЧХ торкалися у своїх публікаціях О. Козловцева [8–9], А. Крилова [10], Т. Малишева [11] та А. Шепелева [18].

Таким чином, останні роки стали свідченням кількісного зростання робіт, присвячених цій проблематиці. Проте, ще багато питань історії товариства продовжує залишатися поза увагою вчених. Висвітлення їх є одним із важливих завдань історичної науки.

Метою публікації є висвітлення міжнародної діяльності Товариства Червоного Хреста (далі – ТЧХ) впродовж 1899–1913 рр.

На основі положень, вироблених низкою міжнародних конференцій, у разі війни, ТЧХ нейтральні держав зобов'язувався допомагати аналогічним структурам воюючих країн. РТЧХ також дотримувалося цих принципів.

Англо-бурська війна (1899–1902 рр.) стала однією із найбільш значних міжнародних подій на початку ХХ ст. Вона завдала відчутного удару престижу могутньої Британської імперії, що, у свою чергу вплинуло і на міждержавні відносини у Європі.

Бури були нащадками європейських переселенців-протестантів, головним чином голландців, які рятувалися втечею від переслідувань доби Реформації. Колонізовані ними території (Трансваальська та Помаранчева республіки), багаті алмазами та золотом, швидко привернули до себе увагу Великої Британії.

Війна розпочалася у жовтні 1899 р. і спочатку проходила для англійців досить невдало: в ряді битв вони зазнали поразок. Англії прийшлося значно збільшити чисельність свого військового контингенту, який майже удесятеро перевищував чисельність бурських загонів. Після низки військових невдач, бури з середини 1900 р. перейшли до партизанської війни, яка продовжувалася ще два роки. Лише 31 травня 1902 р. у Преторії підписано угоду про перехід незалежних голландських республік під англійське володарювання [17, с.137].

Війна дорого коштувала бурам і англійцям. Бури втратили вбитими 4 тис. і пораненими 20 тис. чоловік. Ще більше – 26 тис. – загинуло у концентраційних таборах. Упродовж війни в англійській армії вбито 5774 осіб (у тому числі 5256 солдатів та 518 офіцерів), поранено – 23 тис. Окрім того, багато військових померли від епідемії [3, с.113–114; 17, с.137].

Війна викликала бурхливу реакцію світової спільноти. Міністр закордонних справ Російської імперії В. Ламздорф у службовій записці зазначав: «Війна з Бурами...здавалося, повинна була залишатись у рамках окремого епізодичного явища англійської колоніальної політики, виросла до розмірів події світового інтересу.

З часу отримання перших же звісток про успіхи зброї Трансваальців, всі симпатії і співчуття громадськості як у Континентальній Європі так і в Америці явно виражалися на користь бурів...» [15, с.159]. Повною мірою це стосувалося і громадської думки Росії. У церквах збирали пожертвування на користь бурів. До Південної Африки надсилали ікони, альбоми, платівки із записами російських віршів та пісень на честь бурів. Вулицям міст давали імена бурських героїв. Так, лише до міської управи Харкова надійшли пропозиції назвати вулиці: Трансваальська, Жуберівська та Крюгерівська (П. Жубер – військовий та політичний діяч, а П.Крюгер – президент Трансвалю) [3, с.120].

Центром організації допомоги бурським республікам став Голландський комітет для надання допомоги пораненим бурам. Він знаходився у Санкт-Петербурзі. Головою комітету був пастор голландської общини Санкт-Петербургу Х. Гіллот. Комітет звернувся до російської громадськості із декількома закликами. У жовтні 1899 р. він закликав до збору коштів на користь поранених бурів, Через місяць, у новому зверненні, проголошувалося, що зібрано 70 тис. карбованців (далі – крб.) і ці пожертви скеровані на організацію санітарного загону (1-го голландського) під назвою: «Російсько-голландський похідний лазарет». У третьому, в грудні, – що загальна сума пожертвувань вже перевищила 100 тис. крб. і госпіталь забезпечений усіма необхідними коштами. Восени 1899 р. лікарі та сестри загону відправилися до Південної Африки: голландські – із Амстердаму, російські – із Санкт-Петербургу [3, с.120].

Цікавим було те, що у сестер загону червоний хрест був нашитий на задній частині головної хустки. Дехто із персоналу знайшов дотепне пояснення такої форми: «... щоб англійці по нас не стріляли, коли ми станемо тікати...». Однак, як зауважувала сестра загону С. Із'єдінова, «... насправді цей хрест, що мотилася на потилиці, досить кумедний зблизька, здалеку, за своїм малим розміром, зовсім губився і при роботі у полі приходилося розраховувати, звичайно, вже не на нього, а на загальний вигляд костюму» [6, с. 4].

У грудні загін прибув до столиці Трансвалю – Преторії. Крім організації польового госпіталю біля станції Моддерспруйт, загін виділив персонал і для санітарного потягу [1, с. 343].

Умови роботи персоналу були надзвичайно важкими. Денна спека у +40⁰ змінювалася нічним холодом у -7⁰. Громіздкі лазарети страждали відсутністю мобільності, а оскільки лінія фронту часто змінювалася, госпіталі опинялися там, де їх допомога були не потрібною. Так сталося у Ньюкастлі, де лазарет спочатку певний час перебував у бездіяльності, а пізніше, коли змінилася дислокація військ, був змушений прийняти таку кількість поранених яка викликала надзвичайне напруження сил персоналу. В іншому місці, після переміщення загону до містечка Попларс, за словами тієї ж С. Із'єдінової «... вибір лікарем фан-Леєрсумом будинку для влаштування перев'язочного пункту був настільки вдалим, що на ньому розірвало першу ж англійську бомбу» [6, с. 1444; 13, с. 144].

Активну участь у наданні медико-санітарної допомоги взяв і РТЧХ. Головне його управління на засіданні обговорило питання про відправлення санітарних загонів до обох воюючих сторін. Однак, під час засідання виявилися деякі розбіжності, про які не забули згадати навіть у супровідних паперах, які відправили російському імператору Миколі II: «... більшість постановила надати допомогу (обом) ворогуючим сторонам у Південній Африці, і деякі члени Головного управління висловили припущення, що Російському Червоному Хресту не слід було би надавати допомогу Великобританії, оскільки під час російсько-турецької війни (1877–1878 рр.) англійський Червоний Хрест не приймав участі у наданні допомоги пораненим та хворим воїнам російської армії» [1, с. 349].

На пропозицію допомоги з боку РТЧХ, Англія відповіла відмовою, заявивши, що сил та засобів Англійського Червоного Хреста вистачить для надання ефективної допомоги англійському збройному контингенту в Африці. Правда, заради справедливості, слід зауважити, що англійці

переоцінили власні можливості і недооцінили масштабів та напруження бойових дій. Так, для армії, чисельність якої досягла згодом 220 тис. осіб передбачено всього лише 5 тис. ліжок, що було явно недостатньо [16, с. 9]. Пізніше це визнала і англійська влада. Гучного розголосу набула заява одного із членів англійського парламенту про незадовільну організацію медичної допомоги військовим британського контингенту. Говорилося про поганий стан госпіталів, нестачу матраців та нош, що збільшувало страждання солдатів та офіцерів. Заступник військового міністру змушений був визнати справедливність цих звинувачень, однак намагався пояснити їх «... неможливістю організувати у військовий час і в настільки віддаленій країні санітарну допомогу, що відповідала би потребам...» [2, с. 221].

На відміну від Англії, уряд Трансваалю із вдячністю погодився прийняти допомогу з боку Росії та інших держав. РТЧХ відправило до Південно-Африканської Республіки санітарний загін із госпіталем на 25 ліжок. Загін РТЧХ складався із головного уповноваженого М. Кускова (він же головний лікар), 5 лікарів, 2 агентів із адміністративної та господарської частини, 4 фельдшерів, 9 сестер милосердя та 12 санітарів [12, с. 36; 14, с. 24]. Крім цього, до Трансваалю відправлено більше 14 тонн різних вантажів (медикаменти, хірургічні інструменти, перев'язочні засоби, намети, продовольство) [2, с. 16].

У листопаді 1899 р. особовий склад загону залишив Санкт-Петербургу і прибув до Трансваалю у січні 1900 р. Тут членів загону урочисто прийняли президент республіки та статс-секретар. Після цього, медична комісія, до підпорядкування якої передано загін РТЧХ, вирішила відправити його на східну ділянку фронту, де передбачено влаштувати два госпіталі: в Ньюкастлі та Фолькхрусті. З цих тилових медичних закладів планувалося відправляти мобільні загоны безпосередньо на передову. У Фолькхрусті у розпорядження загону передано урядовий госпіталь на 23 місця. Останній, згодом, набув значної популярності у місцевого населення: сюди приходило до 30 осіб щодень. Через деякий час кількість ліжок у госпіталі прийшлося збільшити до 50, розташувавши їх у прилеглих будівлях [2, с. 258].

Значно важче було організувати медичну допомогу в Ньюкастлі. Не вистачало приміщень. Головноуповноважений загону М. Кусков пізніше згадував: «Тут і відношення громади було іншим, і отримання різних необхідних речей супроводжувалось значними труднощами; так, засоби перевезення (платформи та мули) були доставлені тільки через два місяці, а до того поранених приходилось носити ношами» [2, с. 258].

У червні 1900 р загін у повному складі переведено до містечка Ватерфал-Бовені, де відкрито лазарет на 20 ліжок. За рахунок медичного персоналу вдалося відправити на лінію передової ще один мобільний загін, а також забезпечити лікарями, сестрами милосердя та фельдшерами санітарний поїзд [1, с. 344]. Діяли також і тимчасові амбулаторії у Чарльстоні, Амерсфорзі та Ермело. Стаціонарно у цих закладах лікувалися майже 1100 осіб, амбулаторну допомогу отримали більше ніж 5700 осіб. Витрати на діяльність загону склали близько 113 тис крб. У липні 1900 р. загін отримав наказ повертатися до Росії й у вересні прибув до Санкт-Петербургу. Все майно загону, що складалося із 7 нампетів, 19 ліжок, 35 ящиків із медикаментами, перев'язочним матеріалом та інструментами, 26 нош були залишені у дар Трансваальському Товариству Червоного Хреста [12, с. 36–37; 14, с. 24].

Допомога РТЧХ Македонії (1903–1905 рр.). Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. та Сан-Стефанська мирна угода, за якою Македонія стала частиною незалежної Болгарії, викликала серед македонців небувалий суспільний підйом. Однак рішення Берлінського конгресу залишили Македонію у складі Туреччини. За умовами рішень цього ж конгресу османський уряд зобов'язувався запровадити у Македонії особливий адміністративний устрій. Проте, програма реформ під назвою «Статуту вілайетів Румелії» так і не була затверджена султаном Абдулхамідом. Невирішеність «македонського питання» не могло не викликати перманентного партизанського руху серед місцевого населення [5, с. 92; 7, с. 89–90]. Партизанська боротьба у Македонії вилилася у масове Ілїнденське повстання 1903 р., приводом до якого стала різанина християнського населення вілайетів Салоніки та Бітоля, влаштована турками. Початок повстання призначено на Іллін день – 20 липня [5, с. 94].

Бойові дії тривали до листопада 1903 р. Повстанці звільнили частину території країни із містом Крушево [5, с. 94]. Хоча жодної збройної допомоги повстанці не отримали, тим не менше події 1903 р. викликали відгук в усій Європі. Слов'янське благодійне товариство у Санкт-Петербурзі виділило на допомогу населення Македонії 10 тис. крб. РТЧХ збирало пожертви на потреби македонців. Упродовж 1903–1905 рр. до каси РТЧХ надійшло майже 58 тис. крб., які були розділені серед македонських біженців через посередництво російських консулів у Македонії [5, с. 94; 12, с. 37].

Допомога іноземним товариствам Червоного Хреста під час стихійних лих. У 1909 р. РТЧХ асигнувало з власних коштів 100 тис. лір Італійському Червоному Хресту для надання допомоги

постраждалому від землетрусу населенню Калабрії та Сицилії та 25 тис. франків Французькому Червоному Хресту на потреби жителів Парижу, які стали жертвами повені [12, с. 37].

У 1911 р. РТЧХ перерахувало 10 тис. лір Червоному Хресту Чорногорії для боротьби з епідемією холери, а постраждале від пожежі населення Стамбулу отримало 10 тис. франків [12, с.37–38].

Балканські війни (1912–1913 рр.). На початку ХХ ст. балканський півострів перетворився на один із основних об'єктів боротьби великих держав. Крім Антанти та Центральних держав у змагання за лідерство у цьому регіоні включилися і балканські держави (Сербія, Чорногорія, Болгарія та Греція). Реалізації цих планів сприяло ослаблення Османської імперії. Сигналом якого стала поразка останньої у війні з Італією (1911–1912 рр.), в результаті якої Туреччина втратила свої останні володіння у Північній Африці.

Влітку 1912 р. Чорногорія Болгарія та Сербія почали безпосередню підготовку до війни із Османською імперією, яка і розпочалася у вересні 1912 р. (Перша Балканська війна). Бойові дії проходили на території Албанії, Македонії та Фракії. Туреччина зазнала поразки і втратила усі свої землі на Балканах [7, с. 97].

Однак, поки у Стамбулі панував політичний хаос, союз між балканськими державами припинив своє існування. Причиною стали протиріччя між переможцями через поділ османської спадщини. Болгарія, яка отримала найбільші територіальні приєднання, була готова до війни із колишніми союзниками, незадоволеними таким станом справ. Друга Балканська війна (1912–1913 рр.) завершилася Бухарестським миром, що значно зменшив претензій офіційної Софії. Запанував недовгий спокій.

У цих умовах російська дипломатія, що традиційно опікувалася балканськими країнами та захищала свої геополітичні інтереси у регіоні, була втягнута у цілу низку міжнародних криз. Не бажаючи втручатися у хід бойових дій, російська сторона намагалася дипломатичними методами не допустити переростання локального військового конфлікту у світову війну. Однак, події на Балканах викликали новий спалах співчуття до «братів-слов'ян» серед російської громадськості. Одним із варіантів підтримки стала активізація діяльності громадських благодійних організацій із надання допомоги балканським країнам. Це стосувалося і РТЧХ.

У 18 вересня 1912 р. Головним управлінням РТЧХ скликано мобілізаційна рада. Її голова О. Гучков запропонував обговорити питання про можливість надання допомоги з боку товариства слов'янським державам [4, с. VII]. До речі, з усіх країн, що були учасниками бойових дій, найбільшу допомогу отримала Болгарія. Пояснювалося це не тільки історичними традиціями довгих та тісних взаємовідносин останньої із Росією, але й тим, що людські втрати болгарської армії серед країн-учасниць були чи не найбільшими. Із загальної кількості вбитих та тих, які померли від ран – 142 тис. – частка Болгарії складала майже 45 тис. осіб. Більших втрат зазнала лише Туреччина) [17, с.136].

Отже, сюди відправлено 14 медичних та господарських закладів (з них – 1 госпіталь та 7 лазаретів). У них нараховувалося більше 900 ліжок. Крім того, у Болгарії діяли санітарний транспорт у складі 30 спеціально обладнаних підвод для перевезення поранених та хворих і передовий склад для забезпечення медичних закладів необхідними матеріалами. Діяльністю цих установ керували уповноважений, генерал-майор П. Тиртов та його заступник, А. Врангель [4, с. XXVII; 12, с.38].

Головне управління РТЧХ вирішило надати допомогу і Сербії. Тут розгорнули свою діяльність госпіталь на 200 ліжок та 5 лазаретів на 50 ліжок [12, с. 38]. Особливо схвальних відгуків заслуговує діяльність Іверської общини Червоного Хреста, що сформувала госпіталь на 200 ліжок, який при необхідності міг розгорнутися і на 400 ліжок. До складу загону увійшли 5 лікарів, 16 сестер милосердя та 35 санітарів. Поряд із штатними сестрами, допомогу надавали і 5 запасних сестер воєнного часу, які з цією метою екстерном закінчили курси та здали іспити. Після прибуття загону до Белграду він розпочав свою діяльність у місцевих лікарнях. Через декілька днів йому відвели окреме приміщення. Весь необхідний інвентар та обладнання закін привіз із собою. Це дозволило за чотири дні повністю розгорнути госпіталь та розпочати роботу [8, с. 149–150].

Отримали допомогу від РТЧХ й інші учасники бойових дій: до Чорногорії відправлено 2 лазарети по 50 ліжок, до Греції – 2 лазарети по 50 ліжок і до Туреччини – 1 лазарет на 50 ліжок. Після прибуття на місце, усі ці заклади підпорядковано місцевим товариствам Червоного Хреста та Товариству Червоного Півмісяця [12, с. 38].

Спочатку у відправлених загонах нараховувалося 1250 лікарняних ліжок, але із зростанням кількості поранених, їх чисельність перевищила 2 тис. місць. Робота медичних та господарських формувань РТЧХ забезпечувалася персоналом у складі 66 лікарів, 2 фармацевтів, 142 сестер милосердя, 234 санітарів та 18 завідувачів господарством [12, с. 38–39].

Витрати на формування усіх цих структур склали майже 274 тис. крб. Крім того, головним складом РТЧХ відпущено медикаментів, одягу, харчів та іншого медичного майна на суму більше ніж 318 тис. крб. Загалом, на утримання усіх формувань РТЧХ у згаданих державах витрачено більше 1 млн крб. [4, с. LXVIII; 12, с. 38–39].

Таким чином, упродовж 1899–1913 рр. рр. допомога постраждалому населенню інших країн залишалася одним із важливих завдань у діяльності РТЧХ. Участь товариства проявилася у наступних формах: відрядженні спеціальних медико-хірургічних загонів, які склалися із найбільш досвідчених лікарів та медсестер; наданні безпосередньої матеріальної та фінансової допомоги іноземним товариствам Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Список використаних джерел

1. Англо-бурская война 1899–1902 годов глазами российских подданных: В 13 т. Т. 8. М.: Издатель И. Б. Белый, 2012. 478 с. 2. Англо-бурская война 1899–1902 годов глазами российских подданных. Т. 9. М.: Издатель И. Б. Белый, 2012. 466 с. 3. Давидсон А., Филатова И. Россия и Южная Африка: три века связей. М.: Изд. дом Гос. Ун-та-Высшей школы экономики, 2010. 331 с. 4. Деятельность Российского Общества Красного Креста на Балканском театре военных действий в 1912–13 гг. Литературно-статистический очерк. С.-Пб., 1914. XC+64 с. С. VII. 5. Задохин А. Г., Низовский А. Ю. Пороховой погреб Европы. М.: Вече, 2000. 416 с. 6. Изъединова С. В. Несколько месяцев у буров: воспоминания сестры милосердия. СПб: Типография А. С. Суворина, 1903. IV+321 с.+IV. 7. История Османского государства, общества и цивилизации: В 2 т. / под ред. Э. Исханоглу; Исслед. центр исламской истории, искусства и культуры (IRCICA); пер. с турецкого В. Б. Феоновой под ред. М. С. Мейера. Т. 1: История Османского государства и общества. М.: Вост. лит., 2006. XXXII+602 с. 8. Козловцева Е. Н. Деятельность московских общин сестер милосердия во второй половине XIX – начале XX веков // Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия «История. История Русской Православной Церкви». 2004. № 3. С. 137–159. 9. Козловцева Е. Н. Московские общины сестер милосердия в XIX – начале XX веков. М.: Изд-во «Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет», 2010. 208 с. 10. Крылов А. Русские врачи в Абиссинии. URL: http://www.newafrica.ru/digest/06.1002_ethi.html. (дата звернення: 01.08.2018). 11. Малышева Т. А. Возникновение Общества Красного Креста как первый историко-правовой этап в становлении централизованного оказания гуманитарной помощи // Вестник Саратовской государственной академии права. 2011. № 4(80). С.199–202. 12. Очерк возникновения и деятельности Российского Общества Красного Креста. С.-Пб.: Государственная типография, 1913. 63 с. 13. Постернак А. В. Очерки по истории общин сестер милосердия. М.: Изд-во «Свято-Димитриевское училище сестер милосердия», 2001. 304 с. 14. Российское Общество Красного Креста. Исторический обзор деятельности. СПб.: Лештуковская паровая скоропечатня П. О. Яблонского, 1902. 143 с. 15. Россия и Африка. Документы и материалы. XVIII в. – 1960 г.: В. 2.т. / под ред. Р. Р. Вяткиной, А. Б. Давидсона, Г. В. Цыпкина. Т. 1. XVIII в. – 1917 г. М.: ИВИ РАН, 1999. 290 с. 16. Смоляров И. Санитарная служба английской армии в мировую войну 1914–18 гг. М.:Воениздат,1940. 240 с. 17. Урланис Б. Ц. Войны и народонаселение Европы: людские потери вооруженных сил европейских стран в войнах XVII – XX вв. (Историко-статистическое исследование). М.: Соцэкгиз, 1960. 565 с. 18. Шепелева А. Ю. Добровольческое движение из поволжских губерний в Сербию в сербо-черногорско-турецкую войну 1876 г. // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. 2011. Т. 13. № 3(2). С. 370–373.

References

1. Anglo-burskaya voina 1899–1902 godov glazami rossiiskikh poddannykh [The Anglo-Boer War of 1899–1902 in the Eyes of Russian Citizens]: V 13 t. T.8. M.: Izdatel' I.B.Belyi, 2012. 478 s. 2. Anglo-burskaya voina 1899–1902 godov glazami rossiiskikh poddannykh [The Anglo-Boer War of 1899–1902 in the Eyes of Russian Citizens]. T.9. M.: Izdatel' I.B.Belyi, 2012. 466 s. 3. Davidson A., Filatova I. Rossiya i Yuzhnaya Afrika: tri veka svyazei [Russia and South Africa: Three Centuries of Relationships]. M.: Izd. dom Gos. Un-ta – Vysshei shkoly ekonomiki, 2010. 331 s. 4. Deyatel'nost' Rossiiskogo Obshchestva Krasnogo Kresta na Balkanskom teatre voennykh deistvii v 1912–13 gg. Literaturno-statisticheskii ocherk [Activities of the Russian Red Cross Society in the Balkan theater of military operations in 1912–13. Literary and statistical essay]. SPb., 1914. XC + 64 s. S.VII. 5. Zadokhin A.G., Nizovskii A.Yu. Porokhovoi pogreb Evropy [The powder cellar of Europe]. M.: Veche, 2000. 416 s. 6. Izedinova S.V. Neskol'ko mesyatshev u burov: vospominaniya sestry miloserdia [Some months at the Boers: memories of the sister of mercy]. SPb: Tipografiya A.S.Suvorina, 1903. IV+321 s. +IV. 7. Istoriya Osmanskogo gosudarstva, obshchestva i tsivilizatsii [The history of the Ottoman state, society and civilization]: V 2 t. / pod red. E.Iskhanoglu; Issled. Tsentr islamskoi istorii, iskusstva i kul'tury (IRCICA); per. s turetskogo V.B.Feonovoi pod red. M.S.Meiera. T.1: Istoriya Osmanskogo gosudarstva i obshchestva. M.: Vost. lit., 2006. XXXII+602 s. 8. Kozlovitseva E.N. Deyatel'nost' moskovskikh obshchin sester miloserdia vo vtoroi polovine XIX – nachale XX vekov [The activities of the Moscow communities of sisters of mercy in the second half of the XIX – early XX centuries]. Vestnik Pravoslavnogo Svyato-Tikhonovskogo gumanitarnogo universiteta. Seriya «Istoriya. Istoriya Russkoi Pravoslavnoi Tserkvi». 2004. № 3. S.137–159. 9. Kozlovitseva E.N. Moskovskie obshchiny sester miloserdia v XIX – nachale XX vekov [Moscow communities of sisters of mercy in the nineteenth and early twentieth centuries]. M.: Izd-vo «Pravoslavnyi Svyato-Tikhonovskii gumanitarnyi universitet», 2010. 208 s. 10. Krylov A. Russkie vrachi v Abissinii [Russian doctors in Abyssinia]. URL: http://www.newafrica.ru/digest/06.1002_ethi.html. 11. Malysheva T.A. Vozniknovenie Obshchestva Krasnogo Kresta

как pervyi istoriko-pravovoi etap v stanovlenii tsentralizovannogo okazaniya gumanitarnoi pomoshchi [The emergence of the Red Cross Society as the first historical and legal stage in the development of the centralized provision of humanitarian aid]. Vestnik Saratovskoi gosudarstvennoi akademii prava. 2011. № 4(80). S.199–202. 12. Ocherk vozniknoveniya i deyatel'nosti Rossiiskogo Obshchestva Krasnogo Kresta [Essay on the emergence and activities of the Russian Red Cross Society]. SPb.: Gosudarstvennaya tipografiya, 1913. 63 s. 13. Posternak A.V. Ocherki po istorii obshchin sester miloserdiya [Essays on the history of the communities of sisters of mercy]. M.: Izd-vo «Svyato-Dimitrievskoe uchilishche sester miloserdiya», 2001. 304 s. 14. Rossiiskoe Obshchestvo Krasnogo Kresta. Istoricheskiy obzor deyatel'nosti [Russian Red Cross Society. Historical overview of the activities]. SPb.: Leshtukovskaya parovaya skoropchatnaya P.O.Yablonskogo, 1902. 143 s. 15. Rossiya i Afrika. Dokumenty i materialy. XVIII v. – 1960 g. [Russia and Africa. Documents and materials. XVIII century – 1960]: V. 2.t. / pod red. R.R.Vyatkinoy, A.B.Davidsona, G.V.Tsyapkina. T. 1. XVIII v. – 1917 g. M.: IVI RAN, 1999. 290 s. 16. Smolyarov I. Sanitarnaya sluzhba angliiskoi armii v mirovuyu voinu 1914–18 gg. [Sanitary Service of the English Army in World War 1914–18]. M.: Voenizdat, 1940. 240 s. 17. Urlanis B.Ts. Voyny i narodonaselenie Evropy: lyudskie poteri vooruzhennykh sil evropeiskikh stran v voynakh XVII – XX vv. (Istoriko-statisticheskoe issledovanie) [Wars and population of Europe: human losses of the armed forces of European countries in the wars of the XVII–XX centuries. (Historical and statistical study)]. M.: Sotsekgiz, 1960. 565 s. 18. Shepeleva A.Yu. Dobrovol'cheskoe dvizhenie iz povolzhskikh gubernii v Serbiyu v serbo-chernogorsko-turetskuyu voinu 1876 g. [Volunteer movement from the Volga provinces to Serbia in the Serbo-Montenegrin-Turkish war of 1876]. Izvestiya Samarskogo nauchnogo tsentra Rossiiskoi akademii nauk. 2011. T.13. №3(2). S.370–373.

Wadym Orehowskyi

INTERNATIONAL ACTIVITY SOCIETY OF RED CROSS IS IN OF END OF XIX WAS BEGUN BY XX CENTURIES

In the article author investigates the question of international activity of Russian Society of Red Cross in 1899–1913. The author is describing the basic forms of help that Society gave to eleemosynary organizations of other countries, the estimation of job of Russian Red Cross performances is carried out in this industry.

Key words: the Russian empire, public medical organizations, Russian Society of Red Cross, help to by the victim of and patients, charity.

УДК 94(478)

Олександр Шама

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ НА ШПАЛЬТАХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ «СОЮЗУ ШЛЯХТИ ЗАГРОДОВОЇ»

У статті проаналізований погляд на походження України і українців, пропонується періодичними виданнями «Союзу шляхти загородової» («Związek szlachty zagrodowej»). Очевидно, що це спрощений, навіть схематизований виклад, розрахований на неосвіченого або малоосвіченого жителя галичанського села 1930-х рр., у якому окрема відповідність історичним фактам і хронології сусідить з явними неточностями і вигадками.

Ключові слова: шляхта загорова (ходачкова), Червенська земля, русифікація, українізація, колонізація, ревіндикація.

Складні проблеми суспільно-політичного і економічного життя, що нуртували міжвоєнною Польщею (1918–1939 рр.), її уряди частково намагалися вирішити через діяльність численних громадських, культурно-освітніх і політичних організацій і товариств. З середини 1930-х рр. до них долучився «Союз шляхти загородової» («Związek szlachty zagrodowej»), діяльність якого спрямовувалася на загородову (інакше дрібну, дрібнопомісну, загонову, ходачкову) [12, с. 648] шляхту, що із часів давньої Польщі XIV–XVIII ст. заселяла переважно прикордонні області на сході і південному сході держави, утворюючи особливий суспільний прошарок, землеволодіння і привілеї якого обумовлювалося військовою службою. Оскільки у часи бездержавності (1796–1918 рр.), як сказано в урядовому «Меморандумі в справі шляхти загородової на сході Польщі» (1938 р.), загорова шляхта в силу комплексу причин втратила своє військове і політичне значення, були зведені нанівець і пов'язані із ними соціальні і економічні привілеї, що, з точки зору місця в суспільній ієрархії, зрівняло її з селянством; одночасно тривав процес рутенізації (rutenizacja) або зрущення (zruszczenie) загородової шляхти (провідну роль, у якому відігравали Православна і Греко-Католицька Церква), внаслідок якого вона перестала усвідомлювати свою належність до польської нації. Із зародженням білоруського і українського націоналізму ситуація ще більш ускладнилась [1, с. 9–10]. Нарахувавши понад 1 млн загородових шляхтичів на сході Польщі (слід